

Slobodno se može reći da i danas u javnosti, uključujući i pravničku, postoji podeljeno mišljenje o značaju načela materijalne i formalne istine u sudskom postupku, kao i kojem načelu dati prednost.

Laički bismo mogli reći da je materijalna istina ona koja odgovara stvarnom činjeničnom stanju, dok bi formalna istina bila ona koju je sud ili, pak, drugi državni organ utvrdio na osnovu pravila postupka. Ove dve istine ne moraju da se poklapaju.

Nema sumnje da bi se najšira javnost uvek priklonila ideji materijalne istine.

Na sreću, naš zakonodavac u Zakonu o prekršajima potencirajući formalnu istinu nije uklonio, već je razvio mogućnost utvrđivanja materijalne istine.

Zakon o prekršajima predviđa da sud izvodi dokaze na predlog stranaka i da je stranka dužna da pribavi dokaze čije je izvođenje predložila (član 89 stav 3). Takođe predviđa da, izuzetno, sud može po službenoj dužnosti pribaviti dokaze ako okrivljeni nije u stanju da to sam učini ili je to opravdano iz razloga celishodnosti i efikasnosti vođenja postupka (član 89 stav 5). Sud može izvesti dopunske dokaze ako oceni da su izvedeni dokazi protivrečni ili nejasni i da je to neophodno da bi se predmet dokazivanja svestrano raspravio (član 89 stav 6).

Veštačenje se određuje na predlog stranaka kada je za utvrđivanje ili ocenu neke važne činjenice neophodno pribaviti nalaz i mišljenje od lica koje raspolaže stručnim znanjem, kojim sud ne raspolaže. Izuzetno, sud može po službenoj dužnosti odrediti veštačenje, pod uslovom iz gore citiranog člana 89 stav 5 ovog zakona (član 218 stav 1 i 2).

Veštačenje je jedno od dokaznih sredstava koje se u prekršajnom postupku retko koristi, što nije opravdano.

Poznato je da mnogi prekršaji imaju pandan u pojedinim krivičnim delima, te da prekršaji predstavljaju blaže povrede javnog poretka. Od pojedinih krivičnih dela razlikuje ih često samo stepen povrede javnog poretka.

Za našu temu pogledajmo Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima. Povrede pojedinih odredbi, u zavisnosti od težine posledice, određuju da li je reč o prekršaju ili o krivičnom delu.

Kao što je poznato, u krivičnim predmetima iz oblasti saobraćaja veštačenje se veoma često koristi.

Zašto nije tako u prekršajnom postupku?

Više je razloga za to.

1. Zaprećene kazne su često relativno male ili jednake troškovima veštačenja, pa okrivljeni ne može da rizikuje predlažući veštačenje da u slučaju krivice plati novčanu kaznu i troškove veštačenja.

2. Okrivljeni su često bez branioca, pa im ova mogućnost nije poznata.

3. Sudije ne određuju veštačenje, jer bi potencijalna krivica pored novčane kazne okrivljenog pogodila i troškovima veštačenja, a oni nisu mali, iznose oko 20.000 do 30.000 dinara.

Ali šta je sa materijalnom istinom? Zar se ne može na bolji način rešiti ovo pitanje?

Pre svega, recimo da svaki okrivljeni, ukoliko smatra da nije kriv (uzmimo na primer saobraćajni, finansijski prekršaj, prekršaj iz oblasti zaštite na radu i sl), ako ima osnova, treba da predloži veštačenje.

Svaki sudija, imajući u vidu ovakvo pravno rešenje u Zakonu o prekršajima, ima mogućnost i treba da odredi veštačenje balansirajući da s jedne strane ne

povredi načelo materijalne istine, a s druge strane da ne optereti okrivljenog dodatnim troškovima.

Pogledajmo to na jednom primeru.

Za saobraćajni prekršaj su prijavljena dva lica, vozači dva vozila, koja su se sudarila u raskrsnici na kojoj su radili semafori sa signalizacijom. Svaki tvrdi da je u raskrsnicu ušao na zeleno svetlo. Svedoka nema. Niko ne predlaže veštačenje.

Ovo je tipičan slučaj gde je veštačenje neophodno i vrlo je verovatno da se može utvrditi odgovornost samo jednog vozača, obojice ili čak nijednog.

Ono što bi trebalo je izbeći korelaciju potrebe za veštačenjem sa troškovima. Kako to izbeći? Pri ovakvom zakonskom rešenju je to relativno teško.

Da li se nekim drugim zakonskim rešenjem to može?

Može.

Evo jednog pravnički ne slučajno neuobličienog predloga da podstakne na razmišljanje i razradu.

Bilo bi dobro predvideti, kroz zakonsku formulaciju o troškovima prekršajnog postupka, da sud u izuzetnim slučajevima okrivljenog koji je oglašen odgovornim može u celini ili delimično osloboditi plaćanja troškova veštačenja, ceneći celokupne okolnosti slučaja.

Ovde treba reći da ovu odredbu treba pažljivo i detaljno formulisati.

I na kraju, kao zaključak, ovaj izuzetak ne bi značajnije opteretio budžet suda, nivo prekršajnog sudstva bio bi na višem nivou i put ka materijalnoj istini bio bi otvoren.

